Akcja Katolicka jako kościelna osoba prawna

Prawa i obowiązki wynikające
z występowania stowarzyszenia w publicznym obrocie prawnym

Opracowanie niniejsze skierowane jest przede wszystkim do tych członków Stowarzyszenia, którzy szukają różnorakich pomysłów na działalność Akcji Katolickiej, zwłaszcza w celu przysporzenia dodatkowych dochodów.
Opracowanie przybliża pojęcie podmiotowości Akcji Katolickiej jako organizacji kościelnej występującej w obrocie publiczno-prawnym oraz przepisy podatkowe dla kościelnych osób prawnych.
Materiał nie jest wykładnią autentyczną ani legalną (tzn. nie ma mocy obowiązujące)j. W każdym indywidualnym przypadku należy konsultować się z biegłym księgowym lub radcą prawnym.

Podstawy prawne:

1. *ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U.89.29.154 z późn. zm.) – zwana dalej Ustawą*
2. *Kodeks Prawa Kanonicznego – zwany dalej Kodeksem*
3. *Statut Akcji Katolickiej w Polsce – zwany dalej Statutem*
   W tekście (szczególnie w części dotyczącej podatków) wykorzystano komentarze do Ustawy, w tym autorstwa B. Rakoczy, Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polsce. Komentarz, Oficyna, 2008.

I. Organizacja kościelna, podmiotowość prawna

Organizacja kościelna

Akcja Katolicka jest...według Kodeksu Prawa Kanonicznego (KPK) publicznym stowarzyszeniem wiernych erygowanym przez Konferencję Episkopatu Polski, działającym w całym kraju (KPK kan. 312 par. 1 p. 2), a w rozumieniu Ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej jest organizacją kościelną". (art. 1 Statutu)

Ustawa wyraźnie wyróżnia trzy formy - organizacje kościelne, organizacje katolickie i stowarzyszenia katolików. Ustawodawca polski definiuje jedynie pojęcia "organizacje kościelne" i "organizacje katolickie". Zgodnie dyspozycją art. 34. ust. 1. Ustawy organizacjami kościelnymi są organizacje zrzeszające osoby należące do Kościoła, erygowane przez biskupa diecezjalnego a w odniesieniu do organizacji o zasięgu ponaddiecezjalnym - przez Konferencję Episkopatu Polski. Warunkiem koniecznym zaliczenia danej organizacji do organizacji kościelnych jest to, aby była bądź to erygowana przez władzę kościelną, o której mowa w art. 34 ust. 1 pkt 1 Ustawy, bądź aby była założona przez wiernych, ale z udziałem osób, które prawodawca polski wymienia w pkt 2. Ustawodawca używa jeszcze pojęcia "stowarzyszenia katolików". W przypadku stowarzyszeń katolików chodzi o zwykłe stowarzyszenia, których członkami są osoby będące katolikami, przy czym ów warunek wynikać może ze statutu stowarzyszenia.

W Kodeksie zaś rozróżnia się dwie grupy stowarzyszeń, jakimi są stowarzyszenia publiczne i stowarzyszenia prywatne. Stowarzyszeniami publicznymi są stowarzyszenia erygowane przez kompetentną władzę kościelną, które zamierzają przekazywać doktrynę chrześcijańską w imieniu Kościoła albo też rozwijać kult publiczny bądź też przedsiębrać inne cele, których realizacja ze swej natury zastrzeżona jest dla władzy kościelnej.

Natomiast stowarzyszenia prywatne to takie, które powstają na podstawie umowy zawartej między wiernymi dla osiągnięcia celów w postaci dążenia do doskonalszego życia, rozwoju kultu publicznego, popierania chrześcijańskiej doktryny, podejmowania dzieł apostolatu związanych z ewangelizacją, wykonywania dzieł pobożności lub miłości lub zmierzających do ożywienia duchem chrześcijańskim porządku doczesnego. Powstają one nie na mocy czynności władzy kościelnej, ale na mocy porozumienia wiernych.

W myśl kan. 300 KPK: "*Żadne stowarzyszenie nie może przybrać nazwy "katolickie", chyba za zgodą kompetentnej władzy kościelnej, zgodnie z kan. 312*".

Cel działalności organizacji kościelnej

Organizacje kościelne mają na celu w szczególności działalność na rzecz formacji religijnej, kultu publicznego i nauki katolickiej. Wskazane cele mają jedynie charakter przykładowy, gdyż ustawodawca używa sformułowania "w szczególności". Biorąc jednak pod uwagę treść art. 19 Konkordatu, przyjąć należy, że chodzi o osiągnięcie każdego celu określonego przepisami prawa kanonicznego, a przede wszystkim o cele określone w kan. 298 i następne Kodeksu (***Kan. 298 -§ 1.*** *W Kościele istnieją stowarzyszenia..., w których wierni, czy to duchowni czy świeccy, albo duchowni i świeccy razem, dążą wspólnym wysiłkiem do ożywiania doskonalszego życia, do rozwoju publicznego kultu lub popierania chrześcijańskiej doktryny, albo do podejmowania dzieł apostolatu, mianowicie poczynań związanych z ewangelizacją, wykonywania dzieł pobożności lub miłości lub zmierzających do ożywienia duchem chrześcijańskim porządku doczesnego.* ***Kan. 301 - § 1. Jedynie kompetentna władza kościelna może erygować stowarzyszenia wiernych, które zamierzają przekazywać doktrynę chrześcijańską w imieniu Kościoła albo też rozwijać kult publiczny, bądź też przedsiębrać inne cele, których realizacja ze swej natury zastrzeżona jest władzy kościelnej.*** *§ 2. Kompetentna władza kościelna, jeśli to uzna za stosowne, może erygować stowarzyszenia wiernych dla osiągnięcia bezpośrednio lub pośrednio także innych celów duchowych, czemu nie zaradza się dostatecznie przez poczynania osób prywatnych.* ***§ 3. Stowarzyszenia wiernych, erygowane przez kompetentną władzę kościelną, nazywają się stowarzyszeniami publicznymi).***

Cel działalności jest określany przez władzę kościelną w zatwierdzanym przez nią statucie. Statut w Rozdziale II określa cel ogólny Akcji Katolickiej (*Art. 9. 1. Celem Akcji Katolickiej jest pogłębianie formacji chrześcijańskiej oraz organizowanie bezpośredniej współpracy katolików świeckich z hierarchią kościelną w prowadzeniu misji apostolskiej Kościoła.*) który jest precyzowany poprzez formy działalności (Art. 10. *Akcja Katolicka może prowadzić: 1. działalność oświatową i wychowawczą, 2. działalność kulturalną i informacyjno-wydawniczą, 3. działalność dobroczynną, 4. działalność turystyczno - sportową, 5. działalność gospodarczą).*

Osobowość prawna organizacji kościelnej

Osobowość prawna to pojęcie z zakresu prawa cywilnego, określające zdolność do bycia podmiotem praw i obowiązków oraz do dokonywania we własnym imieniu czynności prawnych.

Kategorie osób prawnych są ustanawiane przez ustawy szczególne. Do osób prawnych należą min. jednostki samorządu terytorialnego, spółki prawa handlowego oraz kościół i poszczególne jego jednostki organizacyjne - diecezje, parafie, organizacje kościelne itp. Zgodnie z treścią art. 37 Kodeksu cywilnego osoby prawne zyskują osobowość prawną z chwilą wpisania ich do właściwego rejestru.

Organizacje kościelne mogą nabyć osobowość prawną w trybie art. 10 Ustawy. Nabycie osobowości prawnej następuje, po złożeniu wniosku przez właściwą władzę kościelną, w drodze rozporządzenia ministra spraw wewnętrznych i administracji. Ogłoszenie rozporządzenia w Dzienniku Ustaw jest wpisem do rejestru i momentem uzyskania podmiotowości w świetle prawa cywilnego.

Akcja Katolicka posiada osobowość prawną na poziomie krajowym i diecezjalnym. Reprezentacja osoby prawnej następuje w formach:

1) Akcję Katolicką na poziomie diecezji reprezentuje prezes (Art.29. Statutu *Prezes Zarządu Diecezjalnego Instytutu reprezentuje Akcję Katolicką działającą w diecezji*).
2) Umowy w sprawach majątkowych są podpisywane przez dwie osoby (Art. 69.: *W sprawach majątkowych Akcję Katolicką reprezentują: na szczeblu krajowym prezes lub zastępca i skarbnik, na szczeblu diecezjalnym prezes lub zastępca i skarbnik*).

Aby Akcja Katolicka mogła korzystać z podmiotowości w publicznym obrocie prawnym niezbędnym jest:

1) Uzyskanie numeru statystycznego REGON w urzędzie statystycznym właściwym dla siedziby organizacji
2) Uzyskanie numeru identyfikacji podatkowej NIP w urzędzie karbowym właściwym dla siedziby organizacji
3) Założenie konta bankowego.

Nadzór nad działalnością Akcji Katolickiej

Obowiązek czuwania nad zgodnością działania organizacji kościelnej z celami moralnymi i religijnymi spoczywa na władzy kościelnej. Chodzi tu o ten organ władzy kościelnej, który erygował organizację kościelną. Biorąc pod uwagę treść art. 2 Ustawy można przyjąć, że władza kościelna nie tylko czuwa nad celami moralnymi i religijnymi, ale także może stosować środki dyscyplinujące do ich realizacji, a nawet znieść taką jednostkę w trybie określonym w Kodeksie (*patrz odpowiednio Art. 33. Statutu „1. Diecezjalny Asystent Kościelny może zgłosić sprzeciw wobec uchwały Zarządu, Rady dotyczącej spraw wiary i moralności. 2. Zgłoszenie sprzeciwu zawiesza uchwałę. 3. O zasadności sprzeciwu rozstrzyga Biskup Diecezjalny"* lub *Art. 71. „1. Akcję Katolicką w diecezji lub w parafii może rozwiązać lub czasowo zawiesić Biskup Diecezjalny z własnej inicjatywy, lub na wniosek Rady Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej uchwalony większością 2/3 głosów przy obecności przynajmniej połowy członków Rady").*

Wyłączenie Akcji Katolickiej spod przepisów ustawy o stowarzyszeniach

Do organizacji kościelnych nie stosuje się prawa o stowarzyszeniach. Przepisy ustawy o zgromadzeniach stosuje się do organizacji kościelnych jedynie gdy chodzi o zebrania na drogach i placach publicznych oraz w pomieszczeniach użyteczności publicznej.

II. Majątek kościelnych osób prawnych

Dysponowanie majątkiem

Kościołowi i jego osobom prawnym przysługuje prawo nabywania, posiadania i zbywania mienia ruchomego i nieruchomego, nabywania i zbywania innych praw oraz zarządzania swoim majątkiem (art. 52 Ustawy).

Artykuł 52 w aspekcie podmiotowym odnosi się do dwóch podmiotów - Kościoła katolickiego oraz kościelnych osób prawnych. W związku z tym rodzą się pytania o to, kto i w jakim zakresie może być podmiotem praw majątkowych, o których mowa w komentowanym przepisie. Pierwszą kwestią jest ustalenie, czy Kościół katolicki może być podmiotem praw majątkowych, wymienionych w art. 52 Ustawy. W doktrynie prawa kanonicznego wskazuje się, że kan. 1257, określający zakres podmiotowy, ma znaczenie techniczne, gdyż w rzeczywistości chodzi o publiczne i prywatne osoby prawne. Oznacza to, że sam Kościół katolicki, będący publiczną osobą prawną, może być podmiotem praw o charakterze cywilnym. Przysługuje mu zatem zdolność do nabywania, posiadania i zbywania majątku. Jednak jest to osobowość prawna o charakterze publicznym. Taki przymiot nie jest wystarczający do tego, aby sam Kościół katolicki uznać za osobę prawną prawa cywilnego. Wobec powyższego zakres podmiotowy art. 52 należy rozumieć w ten sposób, że prawo nabywania, posiadania i zbywania mienia ruchomego i nieruchomego, nabywania i zbywania innych praw w ścisłym, czyli cywilistycznym tego słowa znaczeniu, przysługują tylko kościelnym osobom prawnym.

Majątek Akcji Katolickiej tworzą (Art. 68 Statutu): składki członkowskie, darowizny, spadki i zapisy, dochody z własnej działalności gospodarczej, dochody z ofiarności publicznej organizowanej za zgodą Biskupa Diecezjalnego, ruchomości, nieruchomości i dochody z praw majątkowych. W przypadku rozwiązania Akcji Katolickiej w diecezji majątek Diecezjalnego Instytutu, pozostały po likwidacji, staje się własnością diecezji. (Art. 71 ust. 2 Statutu).

III. Opodatkowanie kościelnych osób prawnych

Art. 55.1. Majątek i przychody kościelnych osób prawnych podlegają ogólnym przepisom podatkowym z wyjątkami określonymi w art. 55. ust. 2-6 Ustawy.

2. Kościelne osoby prawne są zwolnione od opodatkowania z tytułu przychodów ze swojej działalności niegospodarczej. W tym zakresie osoby te nie mają obowiązku prowadzenia dokumentacji wymaganej przez przepisy o zobowiązaniach podatkowych.

3. Dochody z działalności gospodarczej kościelnych osób prawnych oraz spółek, których udziałowcami są wyłącznie te osoby, są zwolnione od opodatkowania w części, w jakiej zostały przeznaczone w roku podatkowym lub w roku po nim następującym na cele kultowe, oświatowo-wychowawcze, naukowe, kulturalne, działalność charytatywno-opiekuńczą, punkty katechetyczne, konserwację zabytków oraz na inwestycje sakralne, o których mowa w art. 41 ust. 2, i te inwestycje kościelne, o których mowa w art. 41 ust. 3, których przedmiotem są punkty katechetyczne i zakłady charytatywno-opiekuńcze, jak również remonty tych obiektów.

4. Kościelne osoby prawne są zwolnione od opodatkowania i od świadczeń na fundusz gminny i fundusz miejski, od nieruchomości lub ich części, stanowiących własność tych osób lub używanych przez nie na podstawie innego tytułu prawnego na cele niemieszkalne, z wyjątkiem części zajmowanej na wykonywanie działalności gospodarczej.

W art. 55 ust. 1 ustawodawca określa ogólną zasadę, iż **majątek i przychody kościelnych osób prawnych podlegają ogólnym przepisom prawa podatkowego. Wyjątki** od tej ogólnej zasady **określone są enumeratywnie** w ust. 2-4 art. 55 Ustawy. Analiza wyjątków określonych w ust. 2-4 prowadzi do wniosku, że **istotne znaczenie dla opodatkowania majątku i przychodów kościelnej osoby prawnej ma to, czy chodzi o działalność gospodarczą, czy też nie.**

Zwolnienia kościelnych osób prawnych:

1) **Zwolnienie dotyczy opodatkowania przychodów z działalności niegospodarczej kościelnej osoby prawnej**. Ustawodawca określa zwolnienie przychodów negatywnie *(są zwolnione od opodatkowania z tytułu przychodów ze swojej działalności niegospodarczej)*. Uznać można, że każdy rodzaj działalności, który nie jest działalnością gospodarczą, jest działalnością niegospodarczą. Natomiast działalność gospodarcza "*obejmuje wszelką działalność producentów, handlowców lub usługodawców, w tym podmiotów pozyskujących zasoby naturalne oraz rolników, a także działalność osób wykonujących wolne zawody, również wówczas, gdy czynność została wykonana jednorazowo w okolicznościach wskazujących na zamiar wykonywania czynności w sposób częstotliwy. Działalność gospodarcza obejmuje również czynności polegające na wykorzystywaniu towarów lub wartości niematerialnych i prawnych w sposób ciągły dla celów zarobkowych*".
2) **Zwolnienie od obowiązków prowadzenia dokumentacji dotyczy tylko działalności niegospodarczej kościelnych osób prawnych**. A więc przy prowadzeniu działalności gospodarczej taki obowiązek istnieje.

Z art. 55 ust. 2 Ustawy wynika, że działalność gospodarcza kościelnych osób prawnych podlega opodatkowaniu zgodnie z zasadami ogólnymi. Jednak i od tej reguły ustawodawca wprowadził wyjątki, z tym że enumeratywnie określone w ust. 3. Treść tego przepisu wskazuje, że nawet **przychody uzyskiwane przez kościelne osoby prawne z działalności gospodarczej nie są opodatkowane, jeśli kościelna osoba prawna lub spółka, o czym będzie mowa niżej, przeznaczy je na cele określone w ust. 3.** (*cele kultowe, oświatowo-wychowawcze, naukowe, kulturalne, działalność charytatywno-opiekuńczą, punkty katechetyczne, konserwację zabytków oraz na inwestycje sakralne, o których mowa w art. 41 ust. 2, i te inwestycje kościelne, o których mowa w art. 41 ust. 3, których przedmiotem są punkty katechetyczne i zakłady charytatywno-opiekuńcze, jak również remonty tych obiektów)*.

Jednak **dla zwolnienia** od opodatkowania uzyskanych z działalności gospodarczej przychodów **nie wystarczy przeznaczenie ich na cele określone w ust. 3**. Ustawa wprowadza tu także przesłankę czasową. **Wykorzystanie przychodów na te cele musi nastąpić albo w tym samym roku podatkowym, kiedy je uzyskano, albo w roku bezpośrednio następnym po roku uzyskania przychodu.** Kościelna osoba prawna bądź spółka ma na wykorzystanie przychodów na określone cele dwa lata.

Zakres podmiotowy art. 55 ust. 3 Ustawy jest szerszy niż ust. 1 i 2, gdyż obejmuje także spółki, których wspólnikami są wyłącznie kościelne osoby prawne. Chodzi tu o wszystkie spółki zarówno prawa cywilnego, jak i handlowego. Może bowiem zaistnieć taka sytuacja, gdy dwie lub więcej kościelnych osób prawnych utworzy spółkę cywilną lub handlową spółkę osobową. Będzie ona również zwolniona od podatku na podstawie art. 55 ust. 3, jeżeli przeznaczy uzyskane dochody na cele określone w tym przepisie.

Nieruchomości kościelnych osób prawnych są zwolnione od podatku od nieruchomości, nawet jeżeli te nieruchomości są przeznaczone na cele niemieszkalne, z wyjątkiem części

nieruchomości zajmowanej na wykonywanie działalności gospodarczej. Zatem nieruchomość lub jej część tylko wtedy jest opodatkowana podatkiem od nieruchomości, gdy jest zajmowana na wykonywanie działalności gospodarczej, bądź to przez kościelną osobę prawną, bądź przez osobę trzecią.

IV. Organizacja kościelna organizacją pożytku publicznego

Organizacją pożytku publicznego może być min. kościelna osoba prawna spełniająca (min.) następujące wymagania:

1) **prowadzi działalność statutową na rzecz ogółu społeczności** lub określonej grupy podmiotów, pod warunkiem że **grupa ta jest wyodrębniona ze względu na szczególnie trudną sytuację życiową lub materialną w stosunku do społeczeństwa;**
2) **działalność** określona w pkt. 1), **jest wyłączną statutową działalnością organizacji kościelnej** i dotyczy realizacji zadań publicznych na rzecz ogółu społeczności lub grupy podmiotów, o której mowa w pkt. 1);
3) nie prowadzi działalności gospodarczej albo prowadzi działalność gospodarczą w rozmiarach służących realizacji celów statutowych;
5) **cały dochód przeznacza na działalność, o której mowa w pkt 1 i 2**;

Organizacja kościelna uzyskuje status organizacji pożytku publicznego z chwilą wpisania do Krajowego Rejestru Sądowego informacji o spełnieniu wymagań, o których mowa szczegółowo w ustawie o pożytku publicznym i wolontariacie.
Organizacja wpisana do KRS ma prawo korzystania z 1% odpisu od podatku od osób fizycznych. Obowiązkiem organizacja pożytku publicznego jest sporządzanie rocznego sprawozdania merytorycznego ze swojej działalności **oraz podawanie je do publicznej wiadomości** w sposób umożliwiający zapoznanie się z tym sprawozdaniem przez zainteresowane podmioty.
Organizacja pożytku publicznego sporządza i ogłasza roczne sprawozdanie finansowe także wówczas, gdy obowiązek jego sporządzenia oraz ogłoszenia nie wynika z przepisów o rachunkowości (nie prowadzi działalności gospodarczej).

V. Podsumowanie, wnioski

1. **Akcja Katolicka jest organizacją kościelną, powoływaną przez odpowiednią władzę kościelną.**
2. **AK uzyskuje osobowość prawną poprzez wpis do rejestru** – publikację Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji **w Dzienniku Ustaw**. Jest to jedyna i wystarczająca podstawa do podjęcia przez stowarzyszenie działalności publicznej w świetle prawa cywilnego. Akcja Katolicka nie podlega przepisom ustawy o stowarzyszeniach. Nie dotyczą jej także przepisy Krajowego Rejestru Sądowego.
3. **„Organem nadzoru" dla AK jest władza kościelna właściwa do jej powołania** (erygowania) – odpowiednio biskup diecezjalny lub Konferencja Episkopatu Polski. W sprawach gospodarczych DIAK-u konieczna jest zgoda biskupa ordynariusza.
4. **AK jest zwolniona z opodatkowania i z obowiązku prowadzenia dokumentacji finansowo-księgowej, jeżeli nie osiąga przychodów z działalności gospodarczej. AK jest**

zwolniona z opodatkowania, jeżeli osiąga przychody z działalności gospodarczej i przeznacza je na cele określone w art. 52 ust 3 Ustawy w roku uzyskania przychodów lub w roku następnym W tym przypadku musi jednak prowadzić dokumentację finansowo-księgową. Jeżeli AK osiąga przychody z działalności gospodarczej i przeznacza je (nawet w części) na cele inne niż określone w art. 52 ust 3 Ustawy płaci podatki w części, w jakiej przeznacza na inne niż określone w tym artykule cele. Musi także prowadzić dokumentację finansowo-księgową. Jeżeli AK tworzy spółki z inną kościelną osobą prawną podlega w/ w zwolnieniom. Dotyczy to tylko spółek (prawa cywilnego lub handlowego) kościelnych osób prawnych. **Jeżeli AK osiąga przychody z działalności gospodarczej winna:**

1) **prowadzić pełne księgi rachunkowe,**
2) **sporządzać bilans oraz rachunek zysków i strat oraz**
3) **corocznie składać te dokumenty, po zamknięciu roku obrachunkowego, do urzędu skarbowego.**

Akcja Katolicka jako kościelna osoba prawna i stowarzyszenie publiczne, ma jasno określony cel podstawowy, którym ... ***jest pogłębianie formacji chrześcijańskiej oraz organizowanie bezpośredniej współpracy katolików świeckich z hierarchią kościelną w prowadzeniu misji apostolskiej Kościoła.*** Do realizacji tego celu to stowarzyszenie publiczne zostało przez odpowiednią władzę kościelną powołane i za realizację tego celu jest przed władzą odpowiedzialne. Skutki podejmowania innej działalności - dopuszczanej Statutem - „obciążają" także Kościół. Dobrze, jeżeli na tym polu są osiągane sukcesy. Są jednak i negatywne przykłady z pracy innych kościelnych osób prawnych....

Podejmując działalność gospodarczą musimy zapewnić jej pełną zgodność z przepisami prawa. Wiąże się to z rzetelnie prowadzoną księgowością, dbałością o przejrzystość finansową. Musimy mieć świadomość, że podlegamy kontroli instytucji skarbowych w zakresie dotyczącym prawidłowości rozliczania przychodów na działalność zwolnioną z opodatkowania.

Pojawiają się także sugestie o staranie się przez Akcję Katolicką o status organizacji pożytku publicznego. Zgłoszenie, i uzyskanie, statusu takiej organizacji wiąże się ze spełnieniem wielu warunków. Uzyskane środki z odpisu od podatku od osób fizycznych mogą być przeznaczane na bardzo konkretne cele np. pomoc społeczną, wspieranie niepełnosprawnych, działalność charytatywną, edukację itp. Status organizacji pożytku publicznego odpowiada wprost charyzmatowi działalności innych kościelnych osób prawnych np. – CARITAS – u. W mojej ocenie nie ma istotnej potrzeby, ani nie jest to celem Akcji Katolickiej, aby kierunkować naszą działalność na pole charytatywne czy edukacyjne.

Podejmując jakąkolwiek aktywność gospodarczą patrzmy, aby nie stracić z pola widzenia celu, do realizacji którego zostaliśmy powołani.

Członek Zarządu KIAK